

ZÁHORSZKI MÓNIKA

Egy régi ház emlékei¹

Szeretném megköszönni településünk vezetőinek, hogy a Pálfalvi Nándor írásait illusztráló grafikák elkészítésénél megtiszteltek bizalmukkal, köszönöm az elismerő figyelmet munkáim iránt.

Kevesen tudják, az író nagyorosi szülőháza csak néhány háznaira volt a saját gyermekkorom helyszínétől a falu Újváros részén. Erről a házról és környezetéről legtöbbet a *Papírház* c. regényéből tudhatunk meg, amely gyermeki szemmel meséli el az író későbbi otthonának tervezését, építését a háború előtti időszak nagyon szegény és viszontagságos körülményei között.

Az emlékeim a Pálfalvi-házról nekem is ebbe a kisgyermekkorba nyúlnak vissza. Jóval később, a 80-as évek elején, de a gyermek gazdag képzeletének őszinte csodálatával néztem a lefutó kövezett ösvény és az óriás fenyők menedékében megbújó mesebeli tündérlakra. Kicsi gyermekként is megragadták figyelmem az apró részletek, és ebben az udvarban mindig volt látnivaló, mint egy megbűvölt, úgy álltam az út felé néző kapujában, figyeltem a kertet. Az ösvény mentén dús, árnyas növényzet, számomra idegen virágokkal, sziklakert gazdag és változatos tarka növényekkel, a fenyők árnyékából a fény felé nyújtózó hatalmas virágok, napfényben ragyogó kövek, a rózsák mellett színes, fényben csillogó üveg-gömbök. A növényzetből kicsi szobrok, mesebeli törpék vigyázták a kertet. Amikor esténként gyermekkorom meséit hallgattam, ez a ház jelent meg a képzeletemben, mint a Jótündér kertje vagy a törpék lakhelye az Óperenciás-tengeren túlról. Az orgonabokrok mögött még talán az aranyalmát termő fa is ott volt a szépen szóló madárral, és ha nem láttam, az bizonyára csak azért volt, mert nemcsak én, de senki sem láthatta.

A természethez közel mindent átszótt az élet, kerestem itt nyíló illatos ibolyát, pirosuló szamócat, láttam a kövek között és a fák törzsén kúszó borostyánt, a madáritatóban csillogó víztükröt. A ház mögötti vizes mélyedés szinte már az erdő folytatása volt, a saras víz felől esténként békák hangos koncertje zengte be a kertet. Az udvarban mindig észrevettem

---

¹ Elhangzott 2022. április 14-én Nagyorosziban a Pálfalvi Irodalmi Ünnepek alkalmából.

valami mozgást, a fenyőkön ugráló mókust, az itatóban fürdő madarat, a sziklakertben napozó gyíkot, a párkányon sütkérező cicát, a virágoknál cikázó pillangókat, méheket, az avarban motozó sünt vagy a közeli csatornából odatévedt vízisiklót. Mindez mások számára talán jelentéktelen semmi-ség, számomra mégis napról napra csodás felfedezés, igazi kaland volt. Természetes volt az állatok közelsége, hogy az itt élőknek valamilyen szinten a természet az otthon része, és a kert ehhez egy átkötő szerepet tölt be. Egyértelmű volt, hogy a háziállataink mellett ezek az állatok is velünk élnek és fontos szerepet töltenek be, így nem bántottuk őket, inkább madárete-tőt, madáritatót, sünfészket, mókusházat készítettünk nekik.

A dús növényzet mögött a fenyők ágai közt beszűrődő áttört fényben szinte csak sejteni lehetett a kővel kirakott házat, különös tetejével, nagy ablakaival, a padlás tornyában apró szobával. Gyermeki képzeletemet különösen megragadta ez a toronyszoba, de melyik gyermek ne álmodna egy ilyen vadregényes zugról, ahol játszhat, felfedezhet, összegyűjtött kin-cseit biztonságos rejtekhelyen őrizheti?

Mint a poros padláson talált régi kincsesládában lezárt titkokra, úgy leltem rég elfeledett gyermekkori emlékekre a regények olvasása és a rajzok készítésének hosszú órái során. Megfakult jóleső érzéseket, emlékeket hozott ismét napfényre az alkotás folyamata. Ha kinyitom a gyermekkoro-m képzeletbeli padlásán talált titkos ládikát, előbújnak a régi emlékek a faluról, az emberekről, annak a kornak a mindennapjairól, értékrendjéről. Gondolatok születnek, azokból vonalak lesznek, és mindez testet ölt vé-gül az elkészített rajzokban. Őszintén örülök, hogy részt vehettem ebben a munkában, remélem, ekkora örömmel fogadják mindazok, akik meglá-togatják a Szabadtéri Kiállítást, ami nagyoroszi alkotók közös munkája. Településünknek egy újabb szép látnivaló, az érkezőknek pedig egy prog-ramlehetőség, ami feltöltődést nyújt.

Szeretettel ajánlom Pálfalvi Nándor írásait, amelyek a múltunkról is szólnak, melyek hozzánk szólnak, emlékekről, melyek még sokunkban ma-íg ott élnek.

A szabadtéri kiállítás készült Pálfalvi Nándor író tiszteletére, aki Nagy-orosziban töltötte gyermekkorát, munkáiban sorra megemlékezik az itte-ni tájakról, emberekről, Nagyoroszi múltjának mindennapjairól.

*„Magam vagyok a vers, nem a sorok, szavak, a rímek,
hanem a szívnek minden fájdalma, reménye,
amit kimondani sem volna szabad.”*

Pálfalvi Nándor: Ahogy a madár

...Ha többen álmodnak egyszerre, az a valóság kezdete

A megnyitón elhangzott szöveg szerkesztett változata:
Siklai Istvánné – Záhorszki Mónika

Záhorszki Mónika grafikája

*Szabadtéri állandó kiállítás nyílt Pálfalvi Nándor szülőfalujához kötődő írásai-
ból, mely az év minden napján, minden napszakban látogatható.*

A **Pálfalvi Nándor Szabadtéri Kiállítás** létrehozása egy merész, közös álmunk volt. Álmodtuk azt, hogy ebben a Börzsöny lábánál meghúzódó kis falunkban a művészet adta eszközökkel és lelkesedéssel, szeretetünkkel létrehozhatunk egy olyan állandó tárlatot, amely községünk nagy szülőtte, díszpolgára, író, költő, újságíró, valaha rádiós és televíziós munkatárs és szerkesztő műveiből ad ízelítőt. A MI Pálfalvi Nándorunkat mutatja meg! Ami rólunk, nagyorosiakról is szól! Álmodhattunk, hiszen a ma 91. életévébe lépő művész rajongásig szerette, szereti szülőföldjét, s bár 1931. április 15-én nem itt látta meg a napvilágot, imádott édesanyja a

balassagyarmati kórházban szülte, de ebben a faluban töltötte nehéz, ám páratlanul szép élményekkel teli gyermekkorát. A legfontosabb éveket, ami az alkotó fantáziáját íróvá érlelte.

„Írónak születtem, semmi más nem akartam lenni” – vallotta egy önéletírásában.

Különös „álom” volt ez akkoriban, amikor szülei – négy testvérével együtt – igen szerény körülmények között nevelték, s már 7 évesen dolgoznia kellett. Felsejlik előttünk, hogy milyen kitartóan, milyen ösöktől örökölt daccal tanulhatott, milyen erős akarással kellett legyőznie a természeti és társadalmi akadályokat. És ha a tehetség szorgalommal párosul, az ember fia elérheti az álmait. Ugyan ezek eléréséhez Pálfalvi Nándornak el kellett hagynia a falut, de mindig hazavágyott Nagyorosziba.

„Egy kicsi, ősi világ volt ez, amit oly hosszú időn át nem találtam többé. Ez az emlék kísért a fővárosba is, amikor kollégista lettem, majd katona és később újságíró. Mindenütt megőriztem a falu, a természet közelségét. Újságírói munkám többnyire a faluhoz kötött, irodalmi munkásságom is erre épült, a régi élményekre és az újakra” – olvashatjuk egyik visszaemlékezésében. Ez összecseng kedvenc írója, példaképe, a szintén nagyot álmodó, valaha a szomszédos Horpácson élő „nagy palóc”, Mikszáth Kálmán véleményével:

„Aki falun született, az meg nem szabadulhat a falutól, hiába tépi el az összes gyökereket, melyek oda fűzték, hiába feneklik meg a városban, a falu utána jön, mint a kásértet és hűja baza maga után.”

Önéletrajzi elemeket is tartalmazó írásaiban konok őszinteséggel beszél az itthon megélt fájdalomairól, szegénységük viszontagságairól, de a tájról, az emberekről megható szeretettel szól. A *papírbáz* című önéletrajzi ihletű regényéért Gyergyai Alberttől szóbeli dicséretet kapott, a professzor Móricz: *Légy jó mindhalálig* c. regényének „egyenestől leszármazottjának” nevezte a művet. Kevesen tudják, hogy a regények mellett verseket, gyermekmeséket, gyermekverseket is írt, melyek közül több szintén kapcsolódik az orosz tájhoz, a művész itt megélt élményeihez.

Pálfalvi Nándor, a mi Nándor bácsink gyakorta hazalátogatott feleségével, Gabriellával. Szívesen jött író-olvasó találkozókra, könyvbemutatókra, s akikkel találkozott, visszaálmodták magukat a közös múltba, előkerültek a történetek, melyek hosszú évek távlatában is összekötnek.

A mi álmunkban az volt a jó, hogy többen álmodtuk és így valóra vált. Volt, aki az ötletet adta, aki a szövegeket válogatta, aki illusztrációkat készített hozzá, volt, aki táblákat ácsolt és volt, aki díszes faragásokat készített. A kiállítás megálmodói elsődleges szempontnak tartották, hogy a nagyorosi származású író-költő műveit szintén nagyorosi alkotók, művészek, mesteremberek öntsék kézzelfogható formába. Ezt a megkereset-

tek örömmel vállalták, és legjobb tudásuk szerint dolgoztak e – talán országosan is egyedülálló – szabadtéri irodalmi kiállítás létrehozásán.

Köszönet Siklai Istvánné ötletgazdának, a művelődési ház vezetőjének, Gál Zsuzsanna Évának, a helyi értéktár képviselőjének, Záhorszki Mónika grafikusnak, Laczkó–Bobák Baláznak és édesapjának, id. Laczkó János ácsoknak, Nagy Zsolt asztalos, fafaragónak és Babicska Károlynak, Nagyoroszi község polgármesterének, aki mindannyiuk munkáját koordinálta. Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik a kiállítás létrehozásában segítettek.

A Pálfalvi Nándor Szabadtéri Kiállítás átadására az író-költő 91. születésnapja alkalmából került sor, 2022. április 14-én egész napos program keretében. A Pálfalvi Irodalmi Ünnepe délelőtt a Pálfalvi vers- és prózamonddó versennyel vette kezdetét, ezt követte a szabadtéri kiállítás ünnepélyes átadása, majd a művelődési házban rendezett képzőművészeti kiállítás megnyitója következett zenével-dallal. A program végét egy közös ebéd és kötetlen beszélgetés zárta. A Pálfalvi Irodalmi Ünnepet egy minden évben, az író-költő születésnapjához (április 15.) kapcsolódóan megrendezésre kerülő programsorozatnak szánjuk, egy egész napot az irodalom és a művészet jegyében töltve.

Állandó szabadtéri kiállításunk tablóin részleteket olvashatnak Pálfalvi Nándor megjelent irodalmi alkotásaiból, a róla szóló írásokból. Az idézetek kiválasztásánál fő szempontunk volt, hogy a gazdag irodalmi életműből az író-költő Nagyoroszival kapcsolatos írásait emeljük ki. Az egymást követő táblák ösvényszerűen vezetnek végig időrendben egy életút főbb állomásain, térben pedig településünk jellegzetes helyszíneire érkezünk: anya-gyermek kapcsolat – a szülői ház, az orosz hegyek, a kőbánya, a fenyves, a kastély, a templom, a határ: benne a földek, szőlők, erdő-mező s a patak. Ezzel párhuzamosan a gyermekkor, az ifjúság éve, a szerelem, a család témaköréhez társul a falu mint háttér. Sokféle irodalmi műfaj nyelvezetén alkotott: regény, líra, életrajz, mese, gyermekvers – az általa képviselt műfajok sokszínűségéből igyekeztünk a kiállításon is példákat bemutatni. Írói hitvallását, életművére visszatekintve Kardos Gy. József összegezte.

A szabadtéri kiállítással szeretnénk közelebb vinni az ide látogatókhoz, a falu lakóihoz az irodalmat, a művészetet, Pálfalvi Nándor munkásságát. A hétköznapi emberek számára is kézzelfoghatóvá tenni a költészetet, a művészetet az intézmény falain túl, nemcsak ünnepeken, hanem a mindennapokban is.

A kiállítás megtervezésénél figyelembe vettük a fenntarthatóságot, a tartósság mellett igyekeztünk döntően természetes anyagokat használni. A tablók faragással díszített fa tartóelemei szervesen illeszkednek a tájba, abba a környezetbe, amely oly gyakran visszaköszön a Pálfalvi-írásokban is. Amikor

szülőföldjéről olvasunk körülöttünk a látóhatáron az orosz „hegyek” magasodnak, ha a templomról szóló mesét olvassuk, felnézve ott magasodik a tornya, ha a harangokról olvasunk, halljuk a hangjukat, az írásokban csivitelő, kuvikoló, pittyegő madarak pedig ott cikáznak körülöttünk a fák közt – a kiállításban így egyesül, így válik szerves egészzé az irodalom és a táj.

A szabadtéri kiállítás tablói a Fő út felől haladva:

1. *Pálfalvi Nándor Szabadtéri Sétány köszöntőtábla* (fekvő 100x90cm)
2. *Köszöntőtábla hátoldala – Önéletrajza* saját szavaival (fekvő 100x90cm)
3. *Viselem gondjait* – vers (álló tábla 50x90cm)
4. *Anyám arca* – vers (álló tábla 50x90cm)
5. *Örököké veled + Párbeszéd Gabriellával* (részlet) – versek (álló tábla 50x90cm)
6. *Ahogy a madár* – vers (álló tábla 50x90cm)
7. *Templomtorony* – szöveg: a *Planétás asztronómia* c. regény részlete (álló tábla 50x90cm)
8. *Írói hitvallása* – szöveg: Kardos Gy. József: *Abonnan jöttem* (álló tábla 50x90cm)
9. *Az új ház* – szöveg: a *Papírház* c. regény részlete (álló tábla 50x90cm)
10. *Fecske rakott fészket* – gyermekvers (álló tábla 50x90cm)
11. *Bobóka és barátai* – szöveg, gyermekmese (álló tábla 50x90cm)
12. *Honnan van ennyi kő a patakban?* – szöveg: a *Fészkekfosztogató* c. regény részlete (álló tábla 50x90cm)

Készült: Nagyoroszi Község Önkormányzata megbízásából
2022. évben

A Nagyoroszi Művelődési Ház és Könyvtár olvasótermében 2021-ben felavatásra került a *Pálfalvi Nándor Olvasórézslég*, ahol az író-költő teljes életműve – több, mint 50 könyve – megtalálható és kölcsönözhető.

Nehéz szavakba öntetni a megvalósulás gyönyörűségét. Az irodalom tükrén át most szülőfalunk múltjába is visszatekinthetünk. Azt szeretnénk, ha a szabadtéri kiállítással az irodalom a mindennapjaink része lenne, egy az ifjúkor békésebb világába vezető emlékezésösvény. Hisszük, hogy a művészet győz a világban zajló zord valóság fölött!

A kiállítás szabadon látogatható az év minden napján.

Helyszín: *Nagyoroszi Művelődési Ház és Könyvtár parkja*
2645 Nagyoroszi, Kertész út 45.
info: <https://nagyoroszi.hu/palfalvi-nandor/>
nagyoroszimuvhaz21@gmail.com

Pálfalvi Nándor honlapja:

<https://sites.google.com/site/palfalvinandoriro/koenyveim>